

การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ด้านพุทธศิลป์ตามหลักไตรสิกขาสำหรับนักเรียนประถมศึกษา
สังกัดกรุงเทพมหานคร

DEVELOPMENT OF LEARNING PROCESS IN BUDDHIST ART THE THREEFOLD
TRANINGS FOR ELEMENTARY SCHOOL STUDENTS UNDER BANGKOK
METROPOLITAN ADMINISTRATION

^[1]ปราโมทย์ เมืองสังข์ Pramote Muangsung ^[2]สมศักดิ์ บุญปู Somsak Boonpoo

^[3]บุญเชิด ชำนิศาสตร์ Booncherd Chumnisart

^[1] ^[2], ^[3]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand
Corresponding Author E-mail: Pramote1175@hotmail.com

Article Received: June 07, 2024, Revised: August 24, 2024, Accepted: August 26, 2024.

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาสภาพการเรียนรู้ด้านพุทธศิลป์ของนักเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร 2) เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ด้านพุทธศิลป์ตามหลักไตรสิกขาสำหรับนักเรียนประถมศึกษา 3) เพื่อประเมินกระบวนการเรียนรู้ด้านพุทธศิลป์ตามหลักไตรสิกขา เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี โดยการวิจัยเชิงปริมาณใช้แบบสอบถามกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 400 คน สำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การจัดสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ มีเครื่องมือในการวิจัยคือแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และแบบการสนทนากลุ่ม และทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพื้นฐาน คือ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา สรุปผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพการเรียนรู้ด้านพุทธศิลป์ของนักเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก 2) การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ด้านพุทธศิลป์ตามหลักไตรสิกขาสำหรับนักเรียนประถมศึกษา ประกอบด้วย (1) กำหนดเนื้อหา (2) กิจกรรมการเรียนรู้ด้านพุทธศิลป์ (3) การบูรณาการหลักไตรสิกขา (4) ผลลัพธ์การเรียนรู้ และ 3) ผลการประเมินกระบวนการเรียนรู้ด้านพุทธศิลป์ตามหลักไตรสิกขาสำหรับนักเรียนประถมศึกษา พบว่า ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก **คำสำคัญ:** กระบวนการเรียนรู้, พุทธศิลป์, หลักไตรสิกขา, นักเรียนประถมศึกษา

ABSTRACT

This research aimed to 1) study the learning status of Buddhist art of primary school students in Bangkok, 2) develop the learning process of Buddhist art according to the Tri-sikkhā principle for primary school students, and 3) evaluate the learning process of Buddhist art according to the Tri-sikkhā principle. This research was a mixed-methods research. The quantitative research used a questionnaire with a sample of 400 people, and the qualitative research used the interviews with key informants and group discussions with experts. The research instruments were questionnaires, interview forms, and group discussion forms. Data were analyzed using basic statistics: frequency, percentage, mean, standard deviation, and content analysis. The

results of the research shown that 1) the learning status of Buddhist art of primary school students in Bangkok was at a high level overall. 2) The development of the learning process of Buddhist art according to the Tri-sikkhā principle for primary school students consisted of (1) determining the content, (2) learning activities in Buddhist art, (3) integrating the Tri-sikkhā principle, (4) learning outcomes, and 3) the results of evaluating the learning process of Buddhist art according to the Tri-sikkhā principle for primary school students was found that the appropriateness, feasibility, and usefulness were at a high level.

Keywords: Learning Process, Buddhist Art, The Threefold Training, Elementary School Students

บทนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554 ได้กล่าวไว้ใน มาตราที่ 23, 24 และ 26 เกี่ยวกับการจัดการศึกษาสรุปได้ว่า ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้และคุณธรรม การจัดการกระบวนการเรียนรู้ต้องบูรณาการความรู้ด้านต่างๆ เช่น ความรู้เกี่ยวกับตนเองทักษะทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย ทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข โดยต้องผสมผสานสาระความรู้เหล่านั้นให้ได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ไว้ในทุกวิชาและให้สถานศึกษาจัดการประเมินผู้เรียน โดยพิจารณาพัฒนาการของผู้เรียน จากความประพฤติ การร่วมกิจกรรมและการทดสอบควบคู่ไปในกระบวนการเรียนการสอน ตามความเหมาะสมในแต่ละระดับและรูปแบบการศึกษา การจัดการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ซึ่งเป็นหลักสูตรแกนกลางของประเทศ ที่มีมาตรฐานเป็นตัวกำหนดคุณภาพผู้เรียน สถานศึกษาจะต้องนำกรอบแนวคิด หลักสูตร จุดมุ่งหมาย และโครงสร้างที่สำคัญไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน มุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิต ให้พร้อมที่จะทำประโยชน์ให้กับสังคมตามบทบาทหน้าที่ของตน เพื่อให้เป็นพลเมืองที่ดี มีความรู้ความสามารถ มีทักษะขั้นพื้นฐานและประกอบอาชีพได้ตามควรแก่วัย ความสามารถที่จะช่วยตนเอง ทำคุณประโยชน์ให้แก่สังคมและประเทศชาติ (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2551)

ในปัจจุบัน เราจะได้ยินคำว่าพุทธศิลป์บ่อยครั้งมาก และในบางมหาวิทยาลัย ก็มีการจัดการศึกษาในสาขานี้โดยตรง มีการเปิดการเรียนการสอนในสาขานี้ และได้มีการจัดตั้งเป็นคณะ และใช้ชื่อว่าคณะพุทธศิลป์ โดยตรงก็มีมาแล้ว จึงอยากจะทำความรู้จัก กับความเป็นไปเป็นมา และความหมายที่แท้จริงของคำว่าพุทธศิลป์ ว่ามีความเป็นมาอย่างไร และมีเนื้อหา เกี่ยวข้อง และครอบคลุมไปถึงอะไร และอย่างไรบ้าง ศิลปะหรือ ศิลป์ เป็นการกระทำหรือขั้นตอนของการสร้างชิ้นงานศิลปะ โดยมนุษย์ เป็นผู้สร้างสรรค์ สุนทรียภาพ จินตนาการ หรือการสร้างจากอารมณ์ในภาวะต่างๆ ของมนุษย์ จนเป็นผลงาน แห่งความคิด และการรังสรรค์ ที่แสดงออกมาในรูปลักษณะที่แตกต่างกันออกไป ก่อให้เกิดอารมณ์ ความรู้สึกในความงดงาม ความชอบ ความพึงพอใจ ความประทับใจ หรือเกิดความสะเทือนใจ มีอารมณ์ ชื่นชม ชอบ รัก ไม่พอใจ เกลียด ชิงชัง เป็นต้น ดังนั้นพุทธประวัติที่บันทึกไว้ในพระไตรปิฎกกว่า 550 เรื่อง จึงได้นำออกมาถ่ายทอดผ่านงาน ศิลปะในรูปแบบต่างๆ ทั้งจิตรกรรมฝาผนัง งานประติมากรรม งานปั้นดินเผา อีกทั้งยังมีการแกะสลักหิน ประเภทต่างๆ และแกะสลักไม้ ในเวลาต่อมาได้มีการแผ่ขยายอิทธิพล ไปทั่วทั้งทวีปเอเชีย เป็นเรื่องราวที่ เราสามารถศึกษาได้จากภาพตามฝาผนังของโบสถ์ วิหาร วัด กำแพง คู่มุ ปราสาท พระราชวัง ซึ่งสามารถ ยกย่อง ศึกษาค้นคว้า จิต กาย

จนเป็นหนทางเกิดมรรคญาณ ให้สำเร็จเป็นอริยบุคคลได้อย่างมากมาย คำว่า “พุทธศิลป์” โดยสรุปอย่างเข้าใจง่ายที่สุดหมายถึง งานศิลปะประเภทต่างๆ ทั้งในด้าน สถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรม ซึ่งสร้างขึ้นเพื่อส่งเสริมการเผยแผ่และการปฏิบัติทางพุทธ ศาสนาโดยตรง และเป็นสิ่งช่วยโน้มน้าวจิตใจของพุทธศาสนิกชนให้เกิดความศรัทธา ประพฤติปฏิบัติตนใน แนวทางที่พึงตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา โดยสิ่งทีผู้สร้างงานศิลปะได้พยายามสื่อหรือสอดแทรกไว้ในงานศิลปะแต่ละชนิดเรียกว่าเป็น ปรัชญาศิลปะ ในงานพุทธศิลป์ คืองานศิลปะที่มีธรรมะในศาสนาพุทธอยู่ในงานศิลปะนั้นซึ่งมีอยู่หลาย รูปแบบทั้งในรูปแบบของงานศิลปวัตถุหรือพิธีกรรมทางศาสนาซึ่งจะมีหลักธรรมะสอนอยู่ โดยแบ่งศึกษา ออกเป็นประเภทต่างๆ ทั้ง พระพุทธรูป สถูปเจดีย์ อาคารสถานที่และวัตถุสิ่งของ จึงสามารถกล่าวได้ว่า งานศิลปกรรมเหล่านี้เป็นเอกลักษณ์ของชาติอย่างหนึ่ง ดังนั้นการนำงานพุทธศิลป์มาเป็นสื่อในการสอน ปรัชญาธรรมะต่างๆ เป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในรูปแบบหนึ่ง (สุรเดช คำศรี, 2566) ในทางพุทธศาสนาไตรสิกขาเป็นระบบการปฏิบัติในพุทธศาสนาเป็นระบบการศึกษาที่สมบูรณ์ และเป็นระบบการศึกษาอบรมทั้งหมดจะต้องมีองค์ประกอบพร้อมทั้งไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา ถ้าขาดเพียงอย่างใดอย่างหนึ่งจะกลายเป็นระบบการศึกษาที่ทำลายการศึกษาเสียเอง กล่าวคือ ในการปฏิบัติสิกขา ต้องมีศีล สมาธิ ปัญญาครบ ถ้าไม่ครบก็ไม่สำเร็จ ไม่บรรลุจุดหมายของพระพุทธศาสนา ศีลเป็นตัวหนุน ช่วยให้ใจพร้อมที่จะเจริญสมาธิ สมาธิก็มาช่วยให้รักษาศีลได้หนักแน่นจริงจังมากขึ้น สมาธิเป็นฐานให้แก่ปัญญา ทำให้มีความคิดจิตใจที่มั่นคงแน่วแน่ กำหนดแน่วแน่อยู่กับสิ่งใดก็คิดสิ่งนั้น ได้ชัด มองเห็นจะแจ้งขึ้น ช่วยให้ปัญญาแก่กล้า ปัญญาดีขึ้นก็ช่วยให้ทำจิตใจได้ดีขึ้น รู้จักว่าควรจะปฏิบัติต่อจิตใจในด้านสมาธิอย่างไรจึงจะได้ผลดี และย้อนมาช่วยให้การรักษาศีล พัฒนาไปถูกต้อง ไม่ม่งมาย เป็นต้น สิกขาทั้ง 3 นี้ ก็บูรณาการกันอยู่ตลอดเวลาแล้วจึงจะเกิดผลที่สมบูรณ์ (พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), 2539)

จากความเป็นมาและความสำคัญของการศึกษาดังกล่าวผู้ศึกษาจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ด้านพุทธศิลป์ตามหลักไตรสิกขาสำหรับนักเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานครเพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมให้การเรียนรู้ด้านพุทธศิลป์ตามหลักไตรสิกขาของนักเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานครต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการเรียนรู้ด้านพุทธศิลป์ของนักเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร
2. เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ด้านพุทธศิลป์ตามหลักไตรสิกขาสำหรับนักเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร
3. เพื่อประเมินกระบวนการเรียนรู้ด้านพุทธศิลป์ตามหลักไตรสิกขา สำหรับนักเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้ออกแบบการวิจัยโดยดำเนินการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed-Method Research Design) โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย ตามลำดับขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพการเรียนรู้ด้านพุทธศิลป์ของนักเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร มี 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. ศึกษาเอกสารจากหนังสือ บทความ ตำรา งานวิจัย website เกี่ยวกับสภาพการเรียนรู้ด้านพุทธศิลป์ของนักเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร

2. การวิจัยเชิงปริมาณ ศึกษาจากการแจกแบบสอบถาม ประชากรที่ใช้เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย ได้แก่ นักเรียนโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ทั้งสิ้น 321 โรงเรียน จำนวน 136,689 คน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2565) (ข้อมูลปีการศึกษา 2565 โดยกำหนดสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple random sampling) ใช้เกณฑ์การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างของทาโร ยามาเน่ (Yamane, 1967) (อ้างใน ธาณินทร์ ศิลป์จารุ, 2557) จากการคำนวณที่ระดับความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ ± 5 ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน สร้างแบบสอบถาม จากนั้นนำแบบสอบถามเสนอผู้เชี่ยวชาญรวมจำนวน 5 ท่าน เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) การใช้ภาษาและพิจารณาว่าแบบสอบถามครอบคลุมของเนื้อหา โดยการหาดัชนี (index of congruence: IOC) คัดเลือกข้อคำถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป นำไปทดลองใช้ (tryout) กับสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 ชุด จากนั้นนำแบบสอบถามมาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น (reliability) โดยหาค่าสัมประสิทธิ์ Cronbach's Alpha ผลจากการวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นปรากฏว่าแบบสอบถามมีค่าความเชื่อมั่นรวมทั้งฉบับเท่ากับ 0.915 ปรับปรุงแก้ไขและจัดทำเป็นแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ที่เหมาะสมที่สุดแล้ว จึงนำไปใช้จริงกับกลุ่มประชากรจริง การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการหาค่าเฉลี่ยสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน นำเสนอในรูปแบบตารางประกอบคำบรรยาย โดยมีการแปลผลคะแนน สำหรับการวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ขั้นตอนที่ 2 พัฒนาระบบการเรียนรู้ด้านพุทธศิลป์ตามหลักไตรสิกขาสำหรับนักเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร

1. การสัมภาษณ์ รวมทั้ง 10 คน ด้วยการเลือกแบบเจาะจง
2. การสนทนาคู่กรณีที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านพุทธศิลป์ หรือผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ด้านการเรียนรู้ด้านพุทธศิลป์ด้วยการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 8 รูป/คน

3. การสนทนากลุ่ม (Focus Group) ประกอบด้วย 1) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาระบบการเรียนรู้ด้านพุทธศิลป์ตามหลักไตรสิกขาสำหรับนักเรียน ประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร 2) กำหนดกรอบแนวคิด 3) สร้างคู่มือการสนทนากลุ่มตามระเบียบวิธีวิจัยให้มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับการพัฒนาระบบการเรียนรู้ด้านพุทธศิลป์ตามหลักไตรสิกขาสำหรับนักเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร 4) นำเสนอโครงร่างแบบสัมภาษณ์ต่ออาจารย์ผู้ควบคุมดุชนิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงด้านเนื้อหา (Validity) 5) ปรับปรุงแก้ไขเครื่องมือการวิจัย จัดพิมพ์เครื่องมือแบบสัมภาษณ์ให้เป็นฉบับสมบูรณ์สำหรับนำไปใช้จริงเพื่อเก็บข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ขั้นตอนการสนทนากลุ่ม ประกอบด้วย 1) การนำเสนอข้อมูลร่างการพัฒนาระบบการเรียนรู้ด้านพุทธศิลป์ สำหรับนักเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร 2) การดำเนินการสนทนากลุ่ม 3) การจดบันทึกรายละเอียดการสนทนากลุ่มและข้อเสนอแนะ การบันทึกเสียงโดยใช้อุปกรณ์ การบันทึกภาพเคลื่อนไหวและภาพนิ่ง 4) การถอดเทปและการวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหาและสรุปผลการสนทนากลุ่ม

ขั้นตอนที่ 3 ประเมินระบบการเรียนรู้ด้านพุทธศิลป์ตามหลักไตรสิกขา สำหรับนักเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ด้วยวิธีการเชิงปริมาณ มีรายละเอียดของการดำเนินการวิจัยได้ ดังนี้

1. ประชากรในการวิจัย คือ ผู้ทรงคุณวุฒิด้วยการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 25 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบประเมิน สำหรับผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้วิจัยลงพื้นที่ให้ผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อประเมินกระบวนการเรียนรู้ด้านพุทธศิลป์ตามหลักไตรสิกขา สำหรับนักเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร

3. การวิเคราะห์ข้อมูล 1) นำข้อมูลจากการแจกแบบสอบถามมาหาค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับแปลผลของกระบวนการเรียนรู้ด้านพุทธศิลป์ตามหลักไตรสิกขาสำหรับนักเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร จำแนกรายด้าน 2) การวิเคราะห์ค่าสถิติเบื้องต้น ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

สรุปผลการวิจัย

1. สภาพการเรียนรู้ด้านพุทธศิลป์ของนักเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก สรุปผลการวิจัย ดังในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 สภาพการเรียนรู้ด้านพุทธศิลป์ของนักเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ในภาพรวม

ด้าน	สภาพการเรียนรู้ด้านพุทธศิลป์ของนักเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	ลำดับ
1	ด้านตัวผู้เรียน	4.15	0.61	มาก	2
2	ด้านกระบวนการเรียนรู้	4.12	0.76	มาก	3
3	ด้านสถานการณ์ในการเรียนรู้	4.17	0.84	มาก	1
	รวม	4.15	0.74	มาก	

จากตารางที่ 1 พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อสภาพการเรียนรู้ด้านพุทธศิลป์ของนักเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ทั้ง 3 ด้าน โดยภาพรวม มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยสำหรับการพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าทุกด้านอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยคือ ด้านสถานการณ์ในการเรียนรู้ ด้านตัวผู้เรียน และด้านกระบวนการเรียนรู้ ตามลำดับ เมื่อนำผลดังกล่าวมาจัดลำดับสภาพการเรียนรู้ด้านพุทธศิลป์ของนักเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร เรียงลำดับสภาพการเรียนรู้ด้านพุทธศิลป์ของนักเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ด้านที่น้อยที่สุด ได้ดังนี้

ด้านกระบวนการเรียนรู้ เรียงลำดับสภาพข้อที่น้อยที่สุดด้านกระบวนการเรียนรู้ได้ 3 อันดับ คือ ข้อที่ 15 มีช่วงเวลาในการเรียนที่เหมาะสม ข้อที่ 18 ส่งเสริมการสร้างประสบการณ์เรียนรู้ด้านพุทธศิลป์นอกสถานที่ ข้อที่ 17 ผู้เรียนมีการปรับเปลี่ยนแนวทางการเรียนรู้ที่ดีขึ้น

ด้านตัวผู้เรียน เรียงลำดับสภาพข้อที่น้อยที่สุดด้านตัวผู้เรียนได้ 3 อันดับ คือ ข้อที่ 10 ผู้เรียนมีความเตรียมความพร้อมด้านอุปกรณ์การเรียนรู้ ข้อที่ 3 ผู้เรียนมีประสบการณ์การเรียนรู้เดิมด้านพุทธศิลป์ ข้อที่ 6 ผู้เรียนมีเชาว์ปัญญาทางอารมณ์ที่เหมาะสม

ด้านสถานการณ์ในการเรียนรู้ เรียงลำดับสภาพข้อที่น้อยที่สุดด้านสถานการณ์ในการเรียนรู้ได้ 3 อันดับ คือ ข้อที่ 27 ปรับแผนการจัดการเรียนรู้จากคู่มือให้เหมาะสมกับบริบทนักเรียนข้อที่ 23 มีการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับบทเรียน ข้อที่ 21 ผู้สอนศึกษาหลักสูตรพุทธศิลป์ให้เข้าใจอย่างถ่องแท้

2. การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ด้านพุทธศิลป์ตามหลักไตรสิกขาสำหรับนักเรียนประถมศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร ได้แก่

2.1 ด้านตัวผู้เรียน มีกระบวนการพัฒนาให้เกิดการเรียนรู้ ดังนี้ 1) กำหนดเนื้อหาให้เหมาะสมกับผู้เรียน โดยสามารถรับฟังความต้องการของนักเรียน พยายามให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดช่วงเวลาการเรียน เพราะนี่จะช่วยให้เด็กเรียนรู้สึกว่าได้รับการรับฟังและความเคารพในความต้องการและวิธีการเรียนของนักเรียน กำหนดเวลาที่เหมาะสมกับการเรียนรู้ในแต่ละรายสัปดาห์ จัดกำหนดการเรียนตามวันและเวลาที่เหมาะสม หรือใช้ปฏิทินเพื่อติดตามกิจกรรมและงานที่ต้องทำ มีการจัดให้พักเป็นระยะ แนะนำให้นักเรียนมีช่วงเวลาพักเพื่อผ่อนคลาย ช่วงเวลาพักสามารถเป็นเวลาสั้นๆ ในระหว่างการเรียนหรือช่วงเวลายามศึกษาพุทธศิลป์ในชุมชนหรือนอกสถานที่ ส่งเสริมการสร้างประสบการณ์เรียนรู้ด้านพุทธศิลป์นอกสถานที่ การส่งเสริมการเรียนรู้นอกสถานที่เป็นวิธีที่ช่วยให้นักเรียนได้รับประสบการณ์การเรียนรู้ที่หลากหลายและมีประสิทธิภาพในเบื้องต้นครูอาจจะใช้เทคโนโลยี ใช้อุปกรณ์เทคโนโลยีเช่นคอมพิวเตอร์พกพาหรือสมาร์ตโฟนเพื่อเข้าถึงแหล่งข้อมูลและเครื่องมือการเรียนรู้ออนไลน์ เช่นแอปพลิเคชันการเรียนรู้ วิดีโอเรียน, และบทเรียนออนไลน์ด้านพุทธศิลป์ 2) กิจกรรมการเรียนรู้ด้านพุทธศิลป์ ได้แก่ (1) มีสื่อออนไลน์ ภาพพุทธศิลป์ให้นักเรียนได้ดูก่อนลงมือปฏิบัติเพื่อสร้างแรงจูงใจ (2) จัดกิจกรรมประกวดวาดภาพพุทธศิลป์ภายในห้องเรียน (3) ครูเตรียมกระดาษ ดินสอ สี ยางลบให้นักเรียน (4) นักเรียนเลือกวาดภาพพุทธศิลป์ที่ชอบ (5) ครูสรุปกิจกรรมวาดภาพและมอบรางวัล 3) การบูรณาการหลักไตรสิกขา ได้แก่ (1) จัดสถานที่เรียนสิ่งแวดล้อม และผู้เรียนให้มีระเบียบเพื่อเกื้อหนุนให้เกิดการเรียนรู้ (2) ให้ผู้เรียนทำสมาธิ สวดมนต์ ก่อนนำเข้าสู่บทเรียน โดยครูเป็นต้นแบบ (แนะนำ ทำให้อยู่ เป็นอยู่ให้เห็น สงบเย็นให้ได้สัมผัส) (3) ผู้เรียนมีระเบียบ มีสมาธิ และตั้งใจดูสื่อออนไลน์ด้านพุทธศิลป์จากครู (4) นักเรียนลงมือวาดภาพด้วยตนเองเกิดสมาธิในการวาดภาพ 5) ครูสรุปประเด็นตามสาระและสิ่งที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ 4) ผลลัพธ์การเรียนรู้ด้านผู้เรียน ได้แก่ (1) นักเรียนเกิดความเป็นระเบียบวินัยก่อนการเรียน (2) นักเรียนเกิดสมาธิในการเรียนรู้พุทธศิลป์ (3) นักเรียนเกิดปัญญาจากการเรียนรู้และการสรุปประเด็นตามสาระ และสิ่งที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน (4) มุ่งมั่น ตั้งใจกระตือรือร้นแสวงหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย รักการทำงาน มีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต

2.2 ด้านกระบวนการเรียนรู้ มีกระบวนการพัฒนาให้เกิดการเรียนรู้ ดังนี้ 1) กำหนดเนื้อหา ด้านกระบวนการเรียนรู้เน้นการเรียนรู้แบบ Active Learning คือ รูปแบบ การ เรียน รู้ยุคใหม่ ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีกระบวนการเรียนรู้สูงสุดและเป็นเทคนิคการสอนที่ผู้เรียนสามารถจัดกระบวนการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง โดยผู้สอนที่สอนด้วยเทคนิคการสอนแบบ Active Learning จะสร้างสถานการณ์ให้ผู้เรียนได้รู้จักการอ่าน ฟัง และคิดอย่างลึกซึ้งโดยผู้สอนควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์บูรณาการข้อมูลข่าวสาร หรือสื่อสารสนเทศและหลักการคิดรวบยอดด้วยตนเอง เพราะการเรียนรู้แบบแอคทีฟเลินิ่งเป็นกิจกรรมการสอนที่ควรกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจในการศึกษาการเรียนรู้แบบร่วมมือเพื่อให้เกิดการสร้างองค์ความรู้ จากประสบการณ์ของตัวผู้เรียนเอง 2) กิจกรรมการเรียนรู้ด้านกระบวนการเรียนรู้ การเรียนรู้แบบวิเคราะห์วิดีโอ (Analysis or reactions to videos) คือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนได้ดูสื่อออนไลน์ผ่าน Youtube ประมาณ 5-10 นาที แล้วให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็น หรือสะท้อนความคิดเกี่ยวกับสิ่งที่ได้ดู อาจโดยวิธีการพูดโต้ตอบกัน การเขียน หรือ การร่วมกันสรุปเป็นรายกลุ่ม 3) การบูรณาการหลักไตรสิกขา ได้แก่ (1) จัดสถานที่เรียนสิ่งแวดล้อม และผู้เรียนให้มีระเบียบ เพื่อเกื้อหนุนให้เกิดการเรียนรู้ (2) ให้ผู้เรียนทำสมาธิ สวดมนต์ ก่อนนำเข้าสู่บทเรียน โดยครูเป็นต้นแบบ (แนะนำ ทำให้อยู่ เป็นอยู่ให้เห็น สงบเย็นให้ได้สัมผัส) (3) ผู้เรียนมีระเบียบ มีสมาธิ และตั้งใจดูสื่อออนไลน์ด้านพุทธศิลป์จากครู (4) นักเรียนลงมือวาดภาพด้วยตนเองเกิด

สมาธิในการวาดภาพ (5) ครูสรุปประเด็นตามสาระ และสิ่งที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ (4) ผลลัพธ์การเรียนรู้ด้านกระบวนการเรียนรู้ ได้แก่ (1) นักเรียนเกิดการมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ (2) นักเรียนเกิดความพอใจที่ได้เรียนและได้ดูสื่อออนไลน์สามารถพัฒนาการเรียนรู้ได้ (3) นักเรียนเกิดปัญญาจากการดูสื่อออนไลน์และซักถามการเรียนรู้พุทธศิลป์ร่วมกับครู (4) นักเรียนเกิดความมุ่งมั่น ตั้งใจ กระตือรือร้น แสวงหาความรู้ต่อยอดองค์ความรู้ได้

2.3 ด้านสถานการณ์ในการเรียนรู้ มีกระบวนการพัฒนาให้เกิดการเรียนรู้ ดังนี้ 1) กำหนดเนื้อหา กระบวนการสอนที่กระตุ้นการเรียนรู้และ กระบวนการ จัดการของผู้เรียนโดยจัดกิจกรรมที่พัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์เป็นหลัก เพื่อเป็นการพัฒนาศักยภาพการคิดแก้ปัญหาและนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้แบบ Active Learning นั้นผู้สอนควรจะต้องลดวิธีการถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้เรียนผ่านลักษณะการบรรยายลง และเพิ่มบทบาทในการส่งเสริมผู้เรียนให้มีความกระตือรือร้นในการทำกิจกรรม 2) กิจกรรมการเรียนรู้ด้านสถานการณ์ในการเรียนรู้ ได้แก่ (1) การเรียนรู้แบบกรณีศึกษา (Analyze case studies) คือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนได้อ่านกรณีตัวอย่างที่ต้องการศึกษาของพุทธศิลป์ จากนั้นให้ผู้เรียนวิเคราะห์และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นหรือแนวทางแก้ปัญหาภายในกลุ่ม แล้วนำเสนอความคิดเห็นต่อผู้เรียนทั้งหมด (2) การเรียนรู้แบบร่วมมือ (Collaborative learning group) คือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนได้ทำงานร่วมกับผู้อื่น โดยจัดเป็นกลุ่มๆ ละ 3-6 คน และสรุปกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพุทธศิลป์ 3) การบูรณาการหลักไตรสิกขา ได้แก่ (1) ครูจัดกิจกรรมที่กระตุ้นให้ผู้เรียนคิด ลงมือค้นคว้า ซักถาม คิดวิเคราะห์กรณีตัวอย่างที่ต้องการศึกษาของพุทธศิลป์ (2) ให้นักเรียนทำกิจกรรมร่วมกัน ฝึกปฏิบัติ โดยเน้นให้ผู้เรียนรู้จักรับผิดชอบในงานที่ทำ และความเสียสละ (3) กิจกรรมกลุ่ม สรุปสาระที่ได้เรียนรู้ด้านพุทธศิลป์ (4) นำเสนอผลงานด้านพุทธศิลป์ที่นักเรียนสนใจ (5) ครูสรุปประเด็นตามสาระ และสิ่งที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน 4) ผลลัพธ์การเรียนรู้ด้านกระบวนการเรียนรู้ ได้แก่ (1) นักเรียนเกิดกระบวนการคิดวิเคราะห์ด้านพุทธศิลป์ (2) นักเรียนเกิดการมีส่วนร่วมในกิจกรรม เกิดความรัก สามัคคีในห้องเรียน (3) นักเรียนเกิดสติปัญญาในการแก้ไขปัญหาและนำเสนอผลงาน (4) นักเรียนเกิดทักษะในการคิดประยุกต์ ต่อยอดนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม

3. ผลการประเมินกระบวนการเรียนรู้ด้านพุทธศิลป์ตามหลักไตรสิกขา สำหรับนักเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านจากมากไปหาน้อยพบว่า ด้านความเป็นประโยชน์ ด้านด้านความเหมาะสม และความเป็นไปได้ ตามลำดับ โดยกระบวนการเรียนรู้ด้านพุทธศิลป์ตามหลักไตรสิกขา สำหรับนักเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานครสามารถนำไปส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ด้านพุทธศิลป์ตามหลักไตรสิกขาให้แก่ นักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยพบประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายผล ดังต่อไปนี้

1. ผลการศึกษาสภาพการเรียนรู้ด้านพุทธศิลป์ของนักเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ทั้ง 3 ด้าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก สำหรับผลการพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าทุกด้านอยู่ในระดับมากเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยคือ ด้านสถานการณ์ในการเรียนรู้ ด้านตัวผู้เรียน และด้านกระบวนการเรียนรู้ตามลำดับ ผู้วิจัยได้นำผลดังกล่าวมาจัดลำดับสภาพการเรียนรู้ด้านพุทธศิลป์ของนักเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร เรียงลำดับสภาพการเรียนรู้ด้านพุทธศิลป์ของนักเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ด้านที่น้อยที่สุด คือ 1) กระบวนการเรียนรู้ 2) ตัวผู้เรียน 3) สถานการณ์ในการเรียนรู้ จากผลการวิจัยดังกล่าว

สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาอุดม ปญญาโณ (อรรถศาสตร์ศรี) (2547) ได้ทำวิจัยเรื่องการศึกษาวิเคราะห์พุทธศิลป์เชิงสุนทรียศาสตร์: (กรณีเฉพาะพระพุทธรูปสมัยอยุธยา) ผลการศึกษาพบว่า การใช้ทฤษฎีสุนทรียศาสตร์ตะวันตกพิจารณาความงามของพระพุทธรูปนั้นทำได้เพียงระดับสมมติสัจจะซึ่งการที่จะเข้าใจพุทธศิลป์ต้องใช้กรอบพุทธสุนทรียศาสตร์นั้นการใช้พุทธสุนทรียศาสตร์วิเคราะห์ความงามของพระพุทธรูป 2 องค์ในสมัยอยุธยาจึงทำให้ได้ข้อสรุปว่า ถ้าใช้เกณฑ์การตัดสินความงามแบบสมมติสัจจะตัดสินความงามระหว่างพระพุทธรูปสมัยสุโขทัยและสมัยอยุธยาไม่สามารถตัดสินได้ว่าสมัยใดงามกว่ากันเนื่องจากแต่ละสมัยมีเกณฑ์การสร้างพระพุทธรูปที่ต่างกัน และมีความสอดคล้องบางประการกับสุทธิพงษ์ ศรีวิชัย และคณะ (2546) ได้ทำการวิจัยเรื่องแนวทางการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาในระดับประถมศึกษา สรุปผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารและครูมีการจัดการเรียนรู้โดยกำหนดแนวทางการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาอยู่ในระดับสูง ได้แก่ กัลยาณมิตร สิ่งแวดล้อม บรรยากาศ หลักสูตรและสาระคำสอนการสร้างแรงจูงใจและบุคลิกภาพ คุณลักษณะของนักเรียนที่พึงประสงค์ของผู้บริหารและครู ได้แก่การเป็นคนดี มีการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพ เป็นคนเก่งมีสมรรถภาพสูงในการดำเนินชีวิต และเป็นคนมีความสุข มีสุขภาพดีทั้งกายและใจ สภาพการเรียนรู้การสอนของโรงเรียนตามความเห็นของนักเรียน พบว่า ปัจจัยภายนอกหรือปรโตโมสะ มีระดับความเห็นอยู่ในระดับมาก

2. การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ด้านพุทธศิลป์ตามหลักไตรสิกขาสำหรับนักเรียนประถมศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร เป็นการนำหลักไตรสิกขาอันเป็นหลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนาที่นำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยแบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ 1) ศิล หมายถึง การรักษาความประพฤติให้เรียบร้อย โดยในการเรียนรู้ด้านพุทธศิลป์จะเน้นที่การสร้างระเบียบวินัยในการเรียนรู้ การมีสมาธิ และการปฏิบัติตามกฎระเบียบ 2) สมาธิ หมายถึง การตั้งใจให้แน่วแน่ มุ่งมั่นในการปฏิบัติ โดยในการเรียนรู้ด้านพุทธศิลป์จะเน้นที่การฝึกสมาธิในการเรียนรู้ การมีสมาธิในการสร้างสรรค์ผลงาน และการตั้งใจฟังคำแนะนำของครู 3) ปัญญา หมายถึง ความรู้ ความเข้าใจ และความสามารถในการแก้ปัญหา โดยในการเรียนรู้ด้านพุทธศิลป์จะเน้นที่การพัฒนาความคิดวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ ดังนั้น กระบวนการเรียนรู้ด้านพุทธศิลป์ที่นำเสนอในเนื้อหานี้ได้เน้นการบูรณาการหลักไตรสิกขาเข้ากับกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ โดยมีการพิจารณาใน 3 ด้านหลัก ได้แก่ 1) ด้านตัวผู้เรียน เน้นการสร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ การกำหนดเนื้อหาที่เหมาะสม และการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ 2) ด้านกระบวนการเรียนรู้ เน้นการใช้กิจกรรมที่หลากหลาย เช่น การดูสื่อออนไลน์ การวิเคราะห์วีดิโอ การเรียนรู้แบบร่วมมือ เพื่อให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมและเกิดการเรียนรู้ที่ลึกซึ้ง 3) ด้านสถานการณ์ในการเรียนรู้ เน้นการสร้างสถานการณ์ที่เอื้อต่อการเรียนรู้แบบ Active Learning โดยให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง คิดวิเคราะห์ และแก้ปัญหา ซึ่งผลการวิจัยมีความสอดคล้องบางประการกับงานวิจัยของเนตรชนก วิภาตะศิลปิน (2559) บุญเลิศ จีรภัทร์ และคณะ (2546) และชาติชาย พิทักษ์ธนาคม และคณะ (2546) ที่ผลการวิจัยพบว่า การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา เป็นการจัดการกระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหาร อาจารย์และนักศึกษา การจัดบรรยากาศสิ่งแวดล้อมและกิจกรรมที่ก่อให้เกิดธาตุรู้ร่วมกับการฝึกหัดอบรมกาย วาจา ใจ การเผชิญสถานการณ์การแก้ปัญหาด้วยการรู้คิดอย่างนักศึกษาอย่างแท้จริง คือสร้างความรู้ ความคิด ความสามารถ และความดี นอกจากนี้ การจัดการเรียนรู้จำเป็นที่ผู้บริหารและผู้สอนจะต้องนำหลักโยนิโสมนสิการและไตรสิกขามาใช้ในการกำหนดนโยบาย การบริหาร และการดำเนินการในการเรียนรู้ เพื่อให้ปรโตโมสะ ปัจจัยภายนอกเป็นกัลยาณมิตรต่อผู้เรียนและบุคคลภายในโรงเรียน ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนสามารถนำระบบการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขามาใช้ประโยชน์ในการเรียนรู้และเกิดจากการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในสังคมไทย

3. การประเมินกระบวนการเรียนรู้ด้านพุทธศิลป์ตามหลักไตรสิกขา สำหรับนักเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านจากมากไปหาน้อย พบว่า ด้าน ความเป็นประโยชน์ ด้านด้านความเหมาะสม และความเป็นไปได้ ตามลำดับ โดยกระบวนการเรียนรู้ด้านพุทธ ศิลป์ตามหลักไตรสิกขา สำหรับนักเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานครสามารถนำไปส่งเสริมให้เกิดการ เรียนรู้ด้านพุทธศิลป์ตามหลักไตรสิกขาให้นักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของสุภาพร วีระปริยากร (2554) ศึกษาเรื่องสิมอีสาน : รูปแบบการอนุรักษ์ฟื้นฟูเพื่อส่งเสริมคุณค่าด้านวัฒนธรรม ผลการวิจัยพบว่า ประวัติการก่อสร้างสิม สิมเป็นศาสนสถานที่มีความสำคัญภายในวัด เป็นสถานที่ประชุมของ สงฆ์เพื่อทำสังฆกรรม กำหนดด้วยเขตที่หมายรู้ คือ สีม่าหรือเสมา ตามพุทธบัญญัติ สิมต้องมีขนาดพอที่จะ บรรจุภิกษุไม่น้อยกว่า 21 รูป นั่งได้ การก่อสร้างสิมโครงสร้างส่วนใหญ่จะก่ออิฐฉาบปูน เป็นปูนที่ชาวบ้านผลิต ขึ้นเองโดยใช้วัตถุดิบทางธรรมชาติที่มีอยู่ภายในท้องถิ่นหลังคาไม้แบบแป้นเกล็ด ผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ทำประตูเข้าเฉพาะด้านหน้า หลังคาทรงจั่ว มีปีกนกคลุมด้านข้าง บางหลังแกะสลักลวดลายเป็นฮ้างช้าง เขียนรูป แต้ม ไร่นานอก และด้านในการก่อสร้างสิมอีสาน มีความแตกต่างไปตามความเชื่อทางสังคม วัฒนธรรม ช่างฝีมือท้องถิ่นและการใช้วัสดุ ทำให้สิมมีรูปแบบความงามที่เป็นเอกลักษณ์ด้านสถาปัตยกรรม การศึกษา รูปแบบการอนุรักษ์ฟื้นฟู สิมอีสานเพื่อส่งเสริมคุณค่าด้านวัฒนธรรม โดยการ มีส่วนร่วมของชุมชนพบว่า วิธีการอนุรักษ์ฟื้นฟูสิ่งก่อสร้าง คือ การดูแล บูรณะซ่อมแซม สงวนรักษาให้อยู่ในสภาพดี ปลอดภัยต่อการ ใช้ ประโยชน์ การยังคงใช้ประโยชน์เช่นในอดีต แต่จะต้องไม่เปลี่ยนแปลงองค์ประกอบของสิ่งก่อสร้างที่มีคุณค่า หรือเป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีผลกระทบน้อยที่สุดเป็นส่วนสำคัญในการอนุรักษ์และฟื้นฟู การใช้ประโยชน์ให้ คุ่มค่าในการสืบทอดศิลปะ ประเพณีและวัฒนธรรมความเชื่อในศาสนาและการส่งเสริมคุณค่าด้านวัฒนธรรมโดย การมีส่วนร่วมของชุมชนมีส่วนสำคัญ และมีความเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ฟื้นฟู

องค์ความรู้การวิจัย

องค์ความรู้จากการวิจัยคือกระบวนการเรียนรู้ด้านพุทธศิลป์ตามหลักไตรสิกขา สำหรับนักเรียน ประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร สรุปองค์ความรู้การวิจัยเป็นรูปแบบเชิงสัญลักษณ์ (Semantic Model) คือ “PT” ดังในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย “PT”

ภาพองค์ความรู้จากการวิจัย PT มีโดยผู้วิจัยสรุปได้เป็นองค์ความรู้ ดังนี้

P หมายถึง Procees กระบวนการเรียนรู้ด้านพุทธศิลป์ด้วย

1. กำหนดเนื้อหา การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ทำให้คนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมความคิดซึ่งเกิดจากการดู ได้ยิน ตมกลิ่น ลิ้มรส สัมผัส การอ่าน การนึกคิด การใช้เทคโนโลยี การเรียนรู้ของเด็กและผู้ใหญ่จะต่างกัน เด็กจะเรียนรู้ด้วยการเรียนในห้องการซักถาม ผู้ใหญ่มักเรียนรู้ด้วยประสบการณ์ที่มีอยู่ แต่การเรียนรู้จะเกิดขึ้นจากประสบการณ์ที่ผู้สอนนำเสนอ โดยการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนและผู้เรียน ผู้สอนจะเป็นผู้ที่สร้างบรรยากาศทางจิตวิทยาที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ที่จะให้เกิดขึ้นเป็นรูปแบบใดก็ได้ เช่น ความเป็นกันเอง ความเข้มงวดกวดขันหรือความไม่มีระเบียบวินัย สิ่งเหล่านี้ผู้สอนจะเป็นผู้สร้างเงื่อนไขและสถานการณ์การเรียนรู้ให้กับผู้เรียน ดังนั้นผู้สอนจะต้องพิจารณาเลือกรูปแบบการสอน รวมทั้งการสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้เรียน

กระบวนการเรียนรู้ด้านพุทธศิลป์เน้นการเรียนรู้แบบ Active Learning มักจะเป็นกิจกรรมที่กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ และเป็นเทคนิค การ จัดการ เรียน รู้โดยมุ่งเน้นไปที่กระบวนการเรียนรู้มากกว่าเนื้อหาวิชา โดยผู้สอนควรสร้างบรรยากาศของการมีส่วนร่วมให้กับผู้เรียนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แบบร่วมมือ และเกิดการเจรจาโต้ตอบที่ส่งเสริมให้มีปฏิสัมพันธ์กันในระดับเรียน รวมถึงการจัดหลักสูตรนอกชั้นเรียนอยู่เป็นประจำเพื่อกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้แบบ Active Learning ในสถานที่และสถานการณ์ใหม่ๆ เพื่อให้ผู้เรียนได้เก็บประสบการณ์และเกิดองค์ความรู้ใหม่ๆด้วยตนเอง

การสอนแบบ Active Learning คือ กระบวนการสอนที่กระตุ้นการเรียนรู้และ กระบวนการจัดการของผู้เรียนโดยจัดกิจกรรมที่พัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์เป็นหลัก เพื่อเป็นการพัฒนาศักยภาพการคิดแก้ปัญหาและนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ ในการจัดการเรียนรู้แบบ Active Learning นั้นผู้สอนควรจะต้องลดวิธีการถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้เรียนผ่านลักษณะการบรรยายลง และเพิ่มบทบาทในการส่งเสริมผู้เรียนให้มีความกระตือรือร้นในการทำกิจกรรม Active Learning ในกิจกรรมการเรียนรู้ด้านพุทธศิลป์ให้มากขึ้น

ศิลปะเป็นงานที่สร้างสรรค์ขึ้นจากความสามารถของมนุษย์ ซึ่งความสามารถในการ สร้างสรรค์งานศิลปะนี้ ได้รับแรงดลใจจากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ก่อให้เกิดความประทับใจ ความสะท้อนใจ แล้วถ่ายทอดออกมาเป็นงานทางศิลปะ เพื่อบอกกล่าวให้ผู้อื่นได้รับรู้หรือเข้าใจในความคิด และเพื่อเป็นสื่อความเข้าใจระหว่างมนุษย์ด้วยกัน รวมทั้งเพื่อช่วยผ่อนคลายความตึงเครียดทาง อารมณ์ ศิลปะไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ถ้ามีมาเองไม่มีผู้ใดสร้างนั้น ไม่ถือว่าเป็นศิลปะ สิ่ง ต่างๆ ในธรรมชาติมีมากมายทั้งดงาม น่าทึ่ง ถ้ามีผู้สร้างขึ้นมาจึงจะถือว่าเป็นศิลปะ

พุทธศิลป์ก่อให้เกิดผลอันเป็นคุณค่าทางจิตใจ ให้เกิดความเกษมเบิกบานกลั่นเป็น ความสุขและรุ่มเย็นจึงกล่าวได้ว่า พุทธศิลป์เป็นเสมือนสะพานบุญ หรือเป็นสื่อที่น้อมนำความเลื่อมใส ศรัทธาในพระพุทธศาสนา พุทธศิลป์ปรากฏอยู่ทุกประเภทจึงเป็นประจักษ์พยานแห่งความศรัทธานั้น ของพุทธบริษัท ต่อๆ กันมาทุกยุคทุกสมัย ที่ได้ปรากฏต่อสายตาจนมาถึงปัจจุบัน โดยพุทธศิลป์จัดอยู่ในศิลปะสาขาจิตรศิลป์ และจัดเข้าในทัศนศิลป์ เพราะเป็น ศิลปะที่เราสามารถเสพสัมผัสความงามได้โดยทางประสาทตา พุทธศิลป์ ได้แก่ พระอุโบสถ พระวิหาร หรือศาลาการเปรียญ พระสถูป พระปราสาท จัดเป็นทัศนศิลป์ประเภทสถาปัตยกรรม พระพุทธปฏิมา ในอิริยาบถหรือปางต่างๆ ลวดลายปูนปั้น งานแกะสลักไม้บานประตูหน้าต่างต่างๆ จัดเป็นทัศนศิลป์ ประเภทประติมากรรมรูปภาพฝาผนังตามสถานที่สำคัญต่างๆ จัดเป็นทัศนศิลป์ ประเภทจิตรกรรม

หลักไตรสิกขาเป็นการพัฒนานักเรียนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ โดยมีเป้าหมายให้เด็ก กิน อยู่ ดู ฟังเป็น สามารถดูแลช่วยเหลือตนเองได้ ปรับตัวอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้ และกตัญญูทักท้วงต่อผู้มีพระคุณ อันเป็นคุณธรรมสำคัญที่เกื้อหนุนการเรียนรู้ของวัยเด็กทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา 1) ศิล หมายถึง การฝึกในด้านพฤติกรรม โดยเฉพาะพฤติกรรมเคยชิน เครื่องมือที่ใช้ในการฝึกศิลปะสร้างความมีวินัย ในตนเอง 2) สมาธิ หมายถึง การฝึกในด้านจิต หรือระดับจิตใจ ได้แก่การพัฒนาคุณสมบัติต่างๆ ของจิต ทั้งใน ด้านคุณธรรม 3) ปัญญา หมายถึง การฝึกหรือพัฒนาในด้านการรู้ความจริง เริ่มตั้งแต่ความเชื่อ ความเห็น ความรู้ ความเข้าใจในสิ่งที่ถูกต้อง

2. กิจกรรมการเรียนรู้ด้านพุทธศิลป์ 1) จัดโครงการประกวดวาดภาพระบายสี ในหัวข้อ “วาดพุทธ ศิลป์ท้องถิ่นของฉัน” 2) ครูเชิญวิทยากรด้านพุทธศิลป์มาให้ความรู้แก่นักเรียนในการวาดภาพ 3) จัดเตรียม กระดาษ ปากกา ดินสอสี ยางลบ 4) วิทยากรและครูร่วมกันวาดรูปพุทธศิลป์และให้นักเรียนได้ฝึกวาดตั้งแต่ เริ่มต้นลงลายเส้น จนถึงการลงสีธรรมชาติ ทำความสะอาดผสมดินสอพอง รองพื้นเฟรมสำหรับวาดภาพ ศิลปะ สกulpture แบบโบราณดั้งเดิม จากภูมิความรู้สู่การฝึกฝน วันนี้สามารถวาดภาพจิตรกรรมได้อย่างสวยงาม สิ่ง สำคัญคือการได้ซึมซับองค์ความรู้ภูมิปัญญาที่หาเรียนได้ยาก ยิ่งวาดไปเรียนรู้ไป ก็ยิ่งรู้สึกอินกับงานภาพวาด จิตรกรรมฝาผนังและงานสกulpture ต่างๆ

3. ผลลัพธ์การเรียนรู้ 1) นักเรียนมีการปฏิบัติตามระเบียบ เรียบร้อย ตั้งใจในการวาดภาพพุทธ ศิลป์ 1) นักเรียนเกิดสมาธิในการเรียนรู้อย่างยิ่ง 2) นักเรียนเกิดความรู้ ความคิดซึ่งเป็นตัวปัญญาในการวาด ภาพพุทธศิลป์ 3) นำความรู้ไปพัฒนาทักษะ/ความสามารถและวิธีการเรียนรู้ สร้างสรรค์ผลงานที่เกิดจากการ ปฏิบัติกิจกรรม 4) ในขณะที่ลงมือปฏิบัติ นักเรียนจะแสดงพฤติกรรมที่สะท้อนถึงคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 5) นักเรียนปฏิบัติงานด้วยความเสียสละ อดทน เพื่อให้ได้ผลงานที่มีคุณภาพ เห็นคุณค่าและประโยชน์ของงาน

T หมายถึง THREEFOLD การบูรณาการหลักไตรสิกขา 1) ขั้นนำ คือ จัดสถานที่เรียนสิ่งแวดล้อม และผู้เรียนให้มีระเบียบ เพื่อเกื้อหนุนให้เกิดการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนทำสมาธิ สวดมนต์ ก่อนนำเข้าสู่บทเรียน โดย ครูเป็นต้นแบบ (แนะนำ ทำให้ดู เป็นอยู่ให้เห็น สงบเย็นให้ได้สัมผัส) 2) ขั้นสอน คือ ผู้เรียนมีระเบียบ มีสมาธิ ศึกษาสาระอย่างตั้งใจ ครูจัดกิจกรรมที่กระตุ้นให้ผู้เรียนคิด ลงมือค้นคว้า ชักถาม คิดวิเคราะห์ ทำกิจกรรม ร่วมกัน ฝึกปฏิบัติ โดยเน้นให้ผู้เรียนรู้จักรับผิดชอบในงานที่ทำ และความเสียสละ 3) ขั้นสรุป ทบทวนใช้ปัญญา และเหตุผล กิจกรรมกลุ่ม สรุปสาระที่ได้เรียนรู้ นำเสนอผลงาน ครูสรุปประเด็นตามสาระ และสิ่งที่สามารถ นำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ด้านกระบวนการเรียนรู้ ผู้บริหารและครูควรส่งเสริมให้นักเรียนมีเวลาในการเรียนที่ เหมาะสม ส่งเสริมการสร้างประสบการณ์เรียนรู้ด้านพุทธศิลป์นอกสถานที่ ให้นักเรียนมีการปรับเปลี่ยนแนวคิด การเรียนรู้ที่ดีขึ้น มีการฝึกฝนหลังการเรียนรู้

1.2 ด้านกระบวนการเรียนรู้ด้านตัวผู้เรียน ควรมีการเตรียมความพร้อมด้านอุปกรณ์การ เรียนรู้ ส่งเสริมสร้างให้ผู้เรียนมีประสบการณ์การเรียนรู้ด้านพุทธศิลป์ จัดพัฒนาให้ผู้เรียนมีแนวปัญหาทาง อารมณ์ที่เหมาะสมกับระดับสติปัญญาที่เหมาะสมกับการเรียนรู้

1.3 ด้านกระบวนการเรียนรู้ด้านสถานการณ์ในการเรียนรู้ ผู้บริหารและครูควรปรับแผนการจัดการเรียนรู้จากคู่มือให้เหมาะสมกับบริบทนักเรียนเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับบทเรียน และผู้สอนศึกษาหลักสูตรพุทธศิลป์ให้เข้าใจอย่างถ่องแท้

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรทำการศึกษากิจกรรมการเรียนรู้ด้านพุทธศิลป์ตามหลักไตรสิกขาสำหรับนักเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร

2.2 ควรศึกษาการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ด้านพุทธศิลป์ตามหลักไตรสิกขาสำหรับนักเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร

เอกสารอ้างอิง

- ชาติชาย พิทักษ์ธนาคม. (2546). แนวทางการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาสำหรับนักศึกษาในระดับอุดมศึกษา. รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ฐกร พฤทธิบุรณ์. (2564). การพัฒนาสมรรถนะครูในช่วงยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561 - 2580). คุษณินพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ธานินทร์ ศิลป์จารุ. (2557). การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS และ AMOS. พิมพ์ครั้งที่ 15. นนทบุรี: เอส.อาร์.พรินติ้ง แมสโปรดักส์.
- เนตรชนก วิภาตะศิลปิน. (2559). รูปแบบการพัฒนาเยาวชนตามหลักไตรสิกขาในโครงการสามเณรปลูกปัญญาธรรม. คุษณินพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- บุญเลิศ จีระภัทร์ และคณะ. (2546). แนวทางการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา สำหรับนักเรียนในระดับมัธยมศึกษา. รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2539). การศึกษากับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา.
- พระมหาอุดม ปญญาโก (อรรถศาสตร์ศรี). (2547). การศึกษาวิเคราะห์พุทธศิลป์เชิงสุนทรียศาสตร์: กรณีเฉพาะพระพุทธรูปสมัยอยุธยา. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2565). ข้อมูลพื้นฐานโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา สังกัด กรุงเทพมหานคร. แหล่งที่มา http://www.bopp.go.th/?page_id=1828 สืบค้นเมื่อ 29 ม.ค. 2565.
- สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2551). แนวทางการพัฒนา การวัดและประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.
- สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย และคณะ. (2546). แนวทางการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาในระดับประถมศึกษา. รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- สุภาพร วีระปรียากร. (2554). ลิขิตสถาน: รูปแบบการอนุรักษ์ฟื้นฟูเพื่อส่งเสริมคุณค่าด้านวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน. ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สุรเดช คำศรี. (2566). พุทธศิลป์คืออะไร. แหล่งที่มา <https://sites.google.com/site/buddhistartsk/> สืบค้นเมื่อ 29 ม.ค. 2566.
- Yamane, Taro. (1967). **Statistics An Introductory Analysis**. 2 nd Ed. New York: Harper and Row.
- Keeves, Peter J. (1988). **Model and Model Building: Educational Research Methodology and Measurement: An International Handbook**. Oxford: Pergamon Press.